

Mogens Ove Madsen
FANGET MELLEM
ØKONOMI OG POLITIK
- Uddrag af Socialdemokratiets
europa-politiske lidelseshistorie
oktober 1995

FANGET MELLEM ØKONOMI OG POLITIK

*- Uddrag af Socialdemokratiets
europa-politiske lidelseshistorie*

Mogens Ove Madsen

*Institut for økonomi, politik og forvaltning
Aalborg Universitet*

copyright forfatteren

ISBN 87-89426-65-7

tryk: kopicentralen, AUC

Aalborg 1995

FANGET MELLEM ØKONOMI OG POLITIK

- Uddrag af Socialdemokratiets europa-politiske lidelseshistorie

af Mogens Ove Madsen

Det begyndte for mere end 25 år siden. Efterhånden har det udviklet sig til et af de mest genstridige emner i Socialdemokratiets historie:

EF!

Det startede med, at der både i parti og fagbevægelse var delte holdninger om EF-medlemskabet i 1972. Og det på trods af, at valget tilsyneladende kun stod mellem to forskellige handelsaftaler. Forholdet til partiets vælgere fik også en ny dimension. De nære bånd på dette område brast! Oliekriserne henlagde imidlertid det pinagtige emne næsten i glemsel i en række år.

Først i 1986 blussede debatten op igen på grund af en pludselig afstemning om den såkaldte EF-pakke. Socialdemokratiet anbefalede et nej - vælgerne sagde ja! Så langt, så godt. Som om to mærkværdige afstemninger ikke kunne være nok. Ja'et skulle fortolkes. Det skulle nemlig hurtigt vise sig, at udviklingen af EF-samarbejdet tilsyneladende ingen ende ville tage.

Allerede op til 1992 dukkede nye og meget mere politisk prægede afstemningstemaer op med Maastricht-traktaten. Socialdemokratiet anbefalede nu ubetinget det ærlige ja og vælgerne stemte nej! Nu var gode råd for alvor dyre. Nej'et skulle fortolkes.

Partiet formulerede fire danske forbehold over for Maastricht-traktaten og fik samlet en række danske partier bag synspunktet. Regeringen fik sidenhen godkendt forbeholdene i Edinburgh og efterfølgende af et flertal af vælgerne i 1993. Hermed var der dog ikke rigtigt skabt ro om emnet.

Borgerlige partier løb hurtigt fra opbakningen bag undtagelserne og en ny regeringskonference truer allerede i 1996.

Hvad kan man lære af de hektiske debatter, der har udfoldet sig i partiet og mellem partiet og dets vælgere og ikke mindst fagbevægelsen? Findes der en entydig lære af denne partihistorie om forholdet mellem økonomi og politik, som med fordel kan udtrages og omsættes i politisk handling? Eller er Socialdemokratiet knudepunkt for en uløselig ambivalens, der deler den danske befolkning hver gang man går til stemmeurnerne og tvinges til enten at sige ja eller nej?

Der findes mange meninger herom. De næste sider rummer også én!

1. Ud af EFTA og væk med Nordek

Resultat af EF-afstemningen den 2. oktober 1972 er den klareste melding den danske befolkning indtil nu har givet i denne sammenhæng. 63% sagde ja og 37% sagde nej til medlemskabet. Sidenhen er ja- og nej-procenterne kommet tættere på hinanden.

Selv om resultatet i 1972 virkede overbevisende, kunne det ikke tolkes som en entydig sejr for Socialdemokratiet. Godt nok var det partiets officielle holdning, der vandt genklang hos et flertal af befolkningen, men på nej-siden kunne der tælles ganske mange socialdemokratiske stemmer. I september 1972

viste en Gallupmåling, at der cirka var lige mange ja- og nej-sigere blandt de socialdemokratiske vælgere.

Der burde dog ikke være noget opsigtsvækkende i at en dansk indmeldelse i EF kunne komme på tale. Det var tredje gang inden for 10 år, der havde været forhandlinger herom. De to foregående gange havde De Gaulle forpurret initiativerne. Det havde dog ikke så meget med hans holdning til danskere at gøre, som hans syn på englænderne. Både i 1961 og i 1967 nedlagde De Gaulle veto mod optagelse af England.

Dansk markedspolitik blev i de år knyttet tæt til udviklingen på det engelske marked - ikke mindst på grund af en stor landbrugseksport hertil. Det betød, at hver gang England søgte om optagelse i Fællesmarkedet gjorde Danmark det også. Begge lande havde været medlem af EFTA siden dets dannelse i 1960, men var samtidig optaget af at komme tættere på den dynamik og fælles landbrugspolitik, der lå på det midteuropæiske marked. Dette var i virkeligheden det danske markedspolitiske dilemma.

Danmark var i klemme mellem de to markedsdannelser, der havde udviklet sig i efterkrigstidens Europa. De to store markeder for danske produkter var det engelske og det tyske. Herudover importerede de nordiske lande også en hel del varer fra Danmark. I første omgang havde Danmark altså valgt EFTA, der kun berørte handel med industrivarer og hvor den foretrukne samarbejdsform var mellemstatslig. EF-samarbejdet rummede også aftaler om landbrugspolitikken, men samarbejdsformen hældede mere mod det overstatslige.

For socialdemokratiske vælgere var der ikke noget odiøst i et eventuelt medlemskab af EF. I løbet af 60'erne takkede kun hver tiende socialdemokrat på det bestemteste nej til et EF-medlemskab - hvis man skal tro på meningsmålingerne. Til gengæld markerede SF sig som absolutte modstandere af en tilslutning til EF.

Efter De Gaulles andet veto i 1967 vendte den nye VKR regering sig mod det nordiske samarbejde. En tanke der bestemt ikke lå Socialdemokratiet fjernt. Forhandlinger om et forstærket markedssamarbejde i Norden, Nordek, tog fart

i begyndelsen af 1968. Selv om Socialdemokratiets ønske var dannelse af en nordisk, økonomisk union skulle dette ikke opfattes som et samarbejde på trods af det skrantende midteuropæiske samarbejde. I stedet var det tanken at udvikle det nordiske samarbejde på en måde hvorved Norge, Sverige, Finland og Danmark lettere kunne optages i en eller anden form for udvidet europæisk samarbejde. Nordektanken havde fuld opbakning i Socialdemokratiet og under forhandlingerne herom med de øvrige nordiske lande var der enighed om markedspolitikken i partiet.

Nordekplanen faldt imidlertid i begyndelsen af 1970, da Finland meddelte, at landet alligevel ikke kunne deltage i et forpligtende samarbejde. Hermed visnede en væsentlig forudsætning for Socialdemokratiets markedsorientering mod det øvrige Europa. Det ville blive vanskeligt brat at skulle opgive ideen om et meget forpligtende nordiske samarbejde, som havde været så tæt på til fordel for en indmeldelse i EF.

Efter De Gaulles afgang besluttede EF i 1969 på Haag-topmødet at åbne for forhandlinger med nye medlemslande. VKR-regeringen benyttede denne mulighed for sammen med England, Irland og Norge at genoptage EF-forhandlingerne efter Nordek's sammenbrud. Socialdemokratiet fastholdt i denne forbindelse, at Danmarks optagelse skulle gøres afhængig af Englands optagelse og at der ikke måtte opstå en toldmur mellem de nordiske lande. Endvidere ønskede partiet at sikre sig mod udenlandsk opkøb af dansk jord og friholdelse for udenlandsk indblanding i dansk socialpolitik. Således formulerede Ivar Nørgård Socialdemokratiets krav i august 1970 kort tid før partiets årsmøde. Endvidere manede han til, at det var vigtigt at få fastslået, hvilken form for politisk samarbejde med EF, vi fra dansk side kunne blive enige om at foretrække.

I efteråret 1970 bekræftede folketinget over for regeringen, at forhandlingen om tilslutning til EF skulle ske på det samme grundlag som ved forhandlingen i 1967, bl.a. at vi skulle følge England, men også holde fast på det nordiske samarbejde. Socialdemokratiet støttede dette, selv om der i partiet og dele af fagbevægelsen kunne konstateres en stigende modstand mod et dansk medlemskab af EF. I debatten havde partiet fremført de krav til forhandlingen, som havde været rejst tidligere på året. Endvidere stillede man sig meget kritisk til

de principper, der lå til grund for den såkaldte Werner-rapport, bl.a. vedrørende fælles økonomisk politisk beslutningscenter og afgivelse af myndighed til fordeling af skatter.

På denne måde lagde partiet op til, at den markedspolitiske situation blev holdt flydende.

2. Der findes socialdemokratiske EF-modstandere

En gryende dansk modstand mod EF begyndte at tage form. Omkring årsskiftet til 1971 dannes der flere EF-modstandsgrupper, nogle med partimæssig tilknytning - andre uden. En række af disse gør sig senere gældende ved dannelsen af Folkebevægelsen mod EF i januar 1972.

Indtil dette tidspunkt var der kun få spredte EF-kritiske Socialdemokratiske røster, bl.a. Smedeforbundets formand Hans Rasmussen. Det blev medlemmer af Socialdemokratisk Samfund, som i marts 1971 startede "Socialdemokrater mod EEC" med henblik på at samle den socialdemokratiske EF-modstand til en mere slagkraftig organisation.

Toget var ved at køre. De fire ansøgerlande var allerede langt inde i forhandlinger med EF om optagelse. Initiativ-komiteen til Socialdemokrater mod EEC mente via en organisering at kunne sikre sig større indflydelse på den danske beslutningsproces. Det var imidlertid vanskeligt for Socialdemokrater mod EEC at få støtte fra virkeligt prominente personer i partiet og i folketingsgruppen. Der var usikkerhed omkring hvordan partiets ledelse ville se på en sådan fraktionsdannelse, men initiativet affødte ikke nogen voldsom reaktion fra ledelsen, der tværtimod indtog en afventende holdning.

Det prægede Socialdemokrater mod EEC, at det i starten var folk uden for folketingsgruppen, der dominerede organisationen. De bærende kræfter var hovedsageligt rekrutteret fra DsU, Frit Forum og en række folketingskandidater.

Hovedbekymringen hos de organiserede Socialdemokrater mod EEC var frygten for, at den nordiske socialdemokratiske model ville blive nedbrudt og at det ville blive vanskeligere at gennemføre partiets arbejdsprogram. Samtidig frygtede man, at fagbevægelsen ville miste indflydelse, hvis Danmark blev medlem af EF. I det hele taget lagde man meget vægt på faren for at EF skulle udvikle sig til en politisk union. I denne forbindelse betonedede man de ubehagelige konsekvenser for det danske demokrati, hvis mange politiske beslutninger blev flyttet til Bruxelles. Offentliggørelsen af Werner-rapporten havde været med til at styrke denne bekymring. Ligeledes var der udtalt bekymring for, at Danmark ikke kunne fortsætte med sin indkomst-udjævnende politik og regionalpolitik.

Altsammen var det en form for kritik og synspunkter, som man også kunne møde hos SF. Måske var dette noget af baggrunden for, at partiets ledelse ikke var interesseret i at fare frem med bål og brand over for EF-markedsmodstanderne, men tvært imod ønskede at partiet også rummede mere kritiske røster over for EF. Dette faldt godt i tråd med de EF-kritiske Socialdemokraters udmelding til den såkaldte tværpolitiske Frihedsfront om at man ikke ønskede et samarbejde, men i stedet ville arbejde inden for Socialdemokratiets rammer.

En anden bevæggrund til at partiets ledelse ikke var aggressiv over for Socialdemokrater mod EEC var udsigten til et kommende folketingsvalg. Her ønskede man under ingen omstændigheder at være i gang med et større internt rivegilde om EF. Et sådant ville klart forringe partiets muligheder for at vende tilbage til regeringsmagten.

Partiets ledelse imødekom derfor på flere punkter EF-modstandernes ønsker. Partiet tog afstand fra Werner-rapporten og tankerne om harmonisering på skatte-, uddannelses- og socialområdet. Fornyelsen af partiet, der var igangsat i 1969 med accept af sideordnet opstilling af folketingskandidater blev udvidet til, at kandidaterne blev frit stillet med hensyn til deres EF-holdning op til det kommende folketingsvalg.

En anden imødekommelse af modstandersynspunkterne var beslutningen om, at en tilslutning til EF ikke skulle klares med 5/6 flertal af Folketinget. I maj måned 1971 besluttede partiets hovedbestyrelse og folketingsgruppe, at

spørgsmålet skulle ud til en folkeafstemning. Senere erklærede VKR-regeringen sig enige i dette synspunkt. EF-spørgsmålet blev på denne måde nedtonet i forhold til den nært forestående folketingsvalgkamp.

3. Socialdemokrater før og efter et folketingsvalg

Folketingsvalget blev udskrevet efter sommerferien og skulle holdes den 21. september. Derfor blev det en kort og hektisk valgkamp.

Socialdemokratiet forsøgte med et vist held at gøre valgkampen til et spørgsmål om regeringsmagten ved at kritisere VKR-regeringens økonomiske politik. Til gengæld var SF, Venstre og de konservative langt mere optaget af EF-spørgsmålet. Disse partier havde jo fra hvert sit udgangspunkt en langt mere entydig holdning til spørgsmålet.

Folketingsvalget endte med sejr til Socialdemokratiet og SF. Efter optællingen kunne det konstateres, at Socialdemokratiet havde fået valgt 8 erklærede EF-modstandere. Det svarede tilfældigvis også til mandatfremgangen. SF havde en mandatfremgang på 6 medlemmer af folketinget.

Efter næsten en måneds sondering endte regeringsdrøftelser med dannelse af en socialdemokratisk mindretalsregering. Ved tiltrædelsen blev betalingsbalanceproblemet prioriteret højest og to dage senere indførte regeringen en importafgift på 10%. Betalingsbalanceproblemetets løsning skulle for socialdemokratiets ja-sigere senere gå hen og vise sig at blive et centralt argument for indmeldelse i EF.

Folketingsvalget havde klart vist stigende opslutning bag partiets nej-sigere af EF-medlemskabet. Trods valgresultatet rettede den socialdemokratiske ledelse alligevel større opmærksomhed mod det engelske parlaments ja til EF-medlemskab få dage efter regeringsdannelsen. Englændernes beslutning blev af Statsminister Krag betragtet som en milepæl i markedspolitikken og samtidig som en forudsætning for dansk indmeldelse i EF. Han betonedede endvidere de økonomiske fordele for betalingsbalancen, reallønnen og beskæftigelsen.

I ministerrådet afsluttede den danske minister for udenrigsøkonomi Ivar Nørgaard de danske optagelsesforhandlinger i november 1971. Her blev det ifølge Nørgaard blandt andet fastslået, at Danmark fortsat kunne føre en selvstændig skatte, afgifts- og socialpolitik og at udenrigs- og sikkerhedspolitik skulle holdes uden for EF-regi.

Efterfølgende fastslog Jens Otto Krag, at Europas forenede stater lå langt ude i fremtiden. EF skulle først og fremmest opfattes som et samarbejde af økonomisk betydning, medens det politiske samarbejde ikke blev særlig kraftigt betonet. Skræmmebilledet af et nej blev af Krag fremstillet som udsigt til en dansk devaluering med efterfølgende indefrysning af de efterfølgende dyrtidsportioner.

Under folketingets markedsdebat i december 1971, hvor forhandlingsresultatet vurderes træder de socialdemokratiske markedsmodstandere for alvor frem. Mest markant var Svend Auken, Ritt Bjerregaard og Karl Hjortnæs. De stillede sig skeptiske over for de økonomiske fordele, men var først og fremmest optaget af de politiske konsekvenser af et dansk EF-medlemskab. Man frygtede for en udvikling af en overnational stat, der efterhånden ville overtage social-, skatte- og uddannelsespolitikken. Endvidere lagde man meget vægt på partiets Norges-klausul, som blev formuleret på partiets årsmøde i august 1971. Denne indebar, at der ville foreligge en ny situation, hvis Norge stemte nej til medlemskabet af EF.

Partiledelsen fortsatte dog ufortrødent sine anstrengelser for at sikre et dansk ja ved en kommende folkeafstemning. I begyndelsen af 1972 blev der bl.a. ved hjælp af AOF iværksat en omfattende oplysningskampagne. I marts måned blev afstemningsdatoen endelig fastlagt. Datoen lå efter den norske afstemning og kunne opfattes som en imødekommelse af socialdemokratiets årsmødeudtalelse, men på dette tidspunkt herskede der blandt norske socialdemo krater også en stærk tro på, at det ville blive et norsk ja - trods meningsmålin gerne!

Partiledelsen mente dog ikke at et eventuelt norsk nej skulle få konsekvenser for dansk deltagelse. Dertil var der alt for kraftige økonomiske overtoner i debatten, men partiets ordfører Poul Dalsager erkendte under 1. behand-

lingen af loven om Danmarks tiltrædelse af EF, at det havde politisk betydning for Danmark hvis Norge kom med.

I løbet af foråret lykkedes det partiledelsen af vinde organisationens opslutning til et ja. Herefter var det vælgerens tur - ikke mindst de mange medlemmer i fagbevægelsen. I slutningen af april vedtog et flertal på DASFs kongres (senere SiD) en udtalelse imod dansk medlemskab af EF. Flertallet var bekymret for udvikling af overstatslige organer og den manglende demokratiske kontrol med EFs institutioner. Et mindretal på kongressen med formanden Anker Jørgensen i spidsen støttede en dansk optagelse i EF. Ja-sigerne betone de især de økonomiske fordele.

DASFs kongresflertal gav atter vind i sejlene hos de socialdemokratiske nej-sigere. Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds kongres anbefalede ligeledes et klart nej med 281 mod 82 stemmer. Partiledelsen så derfor med bekymring hen til LOs kongres i midten af maj måned. Et flertal på 524 delegerede stemte dog for en dansk indtræden i EF, medens 406 stemte imod.

Herefter forholdt de socialdemokratiske modstandere sig ret passivt. Et flertal af lønmodtagernes hovedorganisation havde på kongressen sagt ja og slaget om partiets kongresdelegerede var ligeledes tabt. Stemningen var herefter en smule mere forsonende. Hellere et samlet Socialdemokrati inden for EF end et splittet Socialdemokrati uden for EF, som det hed!

Ved folketingets 3. behandling af danske tiltrædelse til Romtraktaten i begyndelsen af september stemte 141 for. 39 stemte imod. Heraf var 12 socialdemokrater. Partiets hovedbestyrelse anbefalede ligeledes et ja med 34 stemmer for og 4 imod.

Socialdemokratiets kongres sluttede et par dage efter op bag partiets hovedbestyrelse, men ikke helt så entydigt. 272 delegerede stemte for danske indmeldelse i EF, medens 95 stemte imod. I kongressens udtalelse hed det bl.a. at medlemskabet var vigtigt af hensyn til økonomisk vækst, beskæftigelse og social fremgang i Danmark. Samtidig betonedes udtalelsen dansk selvbestemmelsesret inden for social- og arbejdsmarkedspolitikken, skatte- og fordelings-

politik og ØD. Endelig blev der udtrykt ønske om et norsk ja, ved landets folkeafstemning senere på måneden.

Det norske nej, den 25. september fik ingen konsekvenser for den socialdemokratiske partiledelses holdning. Den norske socialdemokratiske statsminister Bratteli anbefalede danskerne at stemme ja - og det gjorde de den 2. oktober.

4. Diagnosen siger euro-sklerose

På EF-topmødet i oktober 1972 i Paris blev udtrykket Den europæiske Union introduceret. Man kunne herefter tro, at en omdannelse af medlemsstaternes samlede indbyrdes forbindelser til en europæisk union nu stod og ventede på de nye deltagerlande. Danmark blev jo først reelt medlem pr. 1. januar 1973 og et flertal af vælgere havde netop sagt ja til EF-medlemskabet ud fra rene økonomiske betragtninger og ikke unionssynspunkter.

Selv om Werner-planen fra marts 1971 blandt andet handlede om en økonomisk og monetær union, fik intentionerne allerede et skud for boven to måneder senere, da D-Mark og Gylden begyndte at flyde i.f.t. det hidtidige vestlige valutakurssamarbejde. Siden begyndte dollaren at flyde, og USA gik fra guldet sidst på året. Som opsamling herpå blev der på europæisk plan etableret et valutakurssamarbejde, den såkaldte "valutaslange". Aftalen var dog svag i sin virkning og resten af 70'erne forekom der både de- og revalueringer. Først i 1979 blev valutakurssamarbejdet ændret. Den styrede flydning blev erstattet af Det Europæiske Monetære System. Dette indebærer, at de lande, der havde den stærkeste valuta greb ind, når enkelte valutaer havde problemer. Den grundlæggende enhed i valutasamarbejdet blev herefter et vejlet gennemsnit af samtlige deltagende valutaer (ECU'en).

Tempoet i integrationen dalede med valutakriserne. Konflikterne i Mellemøsten var yderligere med til at skærpe problemerne. Den arabiske olieembargo ramte mange vesteuropæiske lande hårdt fra 1974 med stigende arbejdsløshed og betalingsbalanceunderskud til følge. Selv om der åbenlyst var behov for koordinering af den økonomiske politik blev krisebekæmpelsen udøvet som nationale foranstaltninger. Den socialdemokratiske regering indførte i 1975

mims'en, som var en midlertidig nedsættelse af momsen. Den kom dog til at fremstå som et ukoordineret finanspolitisk initiativ i.f.t. til de øvrige EF-lande. Der blev via øget privat forbrug sat skub i beskæftigelsen, men samtidig skete der en kraftig forværring af handelsbalancen fordi de øvrige lande ikke gjorde noget tilsvarende.

EF var således ikke gearret til at løse akutte økonomiske problemer. Både valuta- og finanspolitikken blev udelukkende disponeret af de enkelte lande. EF var heller ikke, trods et historisk udgangspunkt i en kul- og stålunion, i stand til at vedtage en fælles energipolitik. Når politikkerne gang på gang kolliderede tabte EF efterhånden sin dynamik og integrationen gik i stå.

Da markedsminister Ivar Nørgaard overtog posten som formand for EFs ministerråd i anden halvdel af 1973, lagde han vægt på at Fællesmarkedet ikke skulle blive en indadvendt organisation. EF skulle være åben over for resten af verden, både når det gjaldt de internationale told- og valutaforhandlinger. Nørgaard lagde også vægt på, at der skulle samarbejdes omkring arbejdsmiljø- og forureningsproblemer og effektive foranstaltninger over for multinationale selskaber. Ligeledes burde tanker om industrielt og økonomisk demokrati ifølge Nørgaard også fremmes i EU-sammenhæng.

Det nye begreb om europæisk union forekom markedsministeren meget uklart og derfor var det vanskeligt at afklare, om Romtraktaten skulle laves om. Der skulle gå et par år inden der kom mere afklaring på unionsbegrebet. I 1976 fremlagde Leo Tindemans en rapport om Unionen, hvor den mere blev betragtet som en bevægelse i en bestemt retning end et bestemt mål. Hans konkrete forslag ville medføre en behersket drejning fra mellemstatslig til overstatslig opbygning. Endvidere mente han, at man måtte acceptere et EF i flere hastigheder. Herudover foreslog han, at Europaparlamentet skulle vælges direkte og skulle udstyres med retten til at foreslå nye love.

Måske blev Tindemans rapport så behersket fordi den danske socialdemokratiske regering konstaterede, at man var tilfreds med de eksisterende institutioner. Ifølge den danske opfattelse var der mere behov for at løse de konkrete fælles økonomiske problemer. Under Tindemans forudgående besøgs-

runde meldte statsminister Anker Jørgensen ud, at han aldrig på Danmarks vegne havde givet tilslutning til en omdannelse af EF til en forbundsstat.

Ikke desto mindre blev EF-institutionerne i vide kredse opfattet som både træge og ineffektive, hvilket man i EF-kredse kaldte Euro-sklerose. Den konkrete fornyelse kom dog langt fra til at stå mål med intentionerne. Men for Europa-parlamentet skete der et skifte fra indirekte valg fra de nationale parlamenter til direkte folkevalg.

5. På vej mod et rigtigt Europa-parlament

Efter Tindemans rapport udviklede der sig et ønske blandt centrale EF-politikere om at knytte direkte bånd mellem folkene i EF-området og Det Europæiske Fællesskab. Mange fandt det efterhånden uholdbart ikke at introducere en form for parlamentarisme, som var kendt fra de enkelte EF-landes styreformer. Direkte valg til EF-parlamentet ville efter sigende bringe den europæiske debat frem i offentligheden. Samtidig skulle parlamentet kontrollere Fællesskabets budget og være en slags garant imod, at Fællesskabet skulle glide ud i ren teknokrati.

EF-parlamentet behandlede i januar 1975 forslaget om direkte valg til parlamentet. Her udtalte Ivar Nørgaard, at almindelige valg til dette konsultative organ kunne resultere i, at få deltog i valget og at det kunne blive overordentlig tilfældigt, hvem der blev valgt. Dermed kunne der blive uoverensstemmelse mellem et lands EF-parlamentarikere og magtforholdene i det hjemlige parlament.

Denne spådom skulle senere vise sig at være tæt på den virkelighed, der senere viste sig omkring EF-parlamentsvalgene. Danmark havde krævet, at der skulle holdes parlamentsvalg på samme tidspunkt som ved nationale parlamentsvalg og samtidig havde man krævet, at EF-parlamentarikerne skulle være medlem af de nationale parlamenter. Danmark måtte senere forlade synspunktet, da man stod helt alene.

I Danmark kom EF-parlamentsvalget i 1979 således ikke til at afspejle det seneste folketingsvalg i 1977. Folketingsvalget fire måneder senere havde heller intet til fælles med det netop afholdte EF-parlamentsvalg. Valgdeltagelsen blev lav - kun 48%, hvor stemmedeltagelsen ved folketingsvalg lå omkring 85-90%. Dette billede er ikke ændret ved de senere EF-parlamentsvalg. Deltagelsen har i Danmark svinget omkring 50%.

Valget i 1979 og de efterfølgende EF-parlamentsvalg i Danmark kom i stedet til at dele vælgerne i to lejre på samme måde som afstemningen om EF-medlemskabet i 1972 havde gjort. EF-modstanden var til og med steget fra 1972 til 1979. Partier og lister med klare standpunkter for eller imod øget europæisk integration vandt EF-parlamentsvalget i 1979. Denne tilbøjelighed til at gentage afstemningstemaet fra 1972 har sat sit præg på alle danske EF-parlamentsvalg lige siden.

Måske har en del vælgere den opfattelse, at der ikke er tale om "et rigtigt parlament" og markerer dette ved at undlade at stemme. EF-parlamentet har da heller ikke en lovgivningsmæssig kompetence, som parlamenter iøvrigt har og kan derfor indflydelsesmæssigt betragtes som uinteressant. Den lave valgdeltagelse har ikke styrket EF-parlamentet legitimitet - tværtimod! Skal parlamentets indflydelse styrkes, skal det ske på bekostning af den folkelige opbakning.

Socialdemokratiet har ved de fire valg, der har været afholdt ind til nu fået valgt enten 3 eller 4 af de 16 danske medlemmer af Europa-parlamentet. Grønland havde dog et af de 16 mandater frem til udmeldelsen 1. februar 1985. Den lave valgdeltagelse er sikkert udtryk for at mange socialdemokratiske vælgere bliver hjemme. Møder de op ved valgurnerne stemmer de ikke nødvendigvis på Socialdemokratiet, men kan undgå at stemme på et andet parti ved at stemme på en EF-kritisk liste. Grunden til denne indstilling hos socialdemokratiets vælgere skal sikkert søges i de særlige forhold, der allerede gjorde sig gældende op til afstemningen i 1972. Man er ikke nogen dårligere socialdemokrat fordi man er modstander af EF-samarbejdet og tager konsekvensen heraf ved EF-valg. Mange socialdemokratiske vælgere føler sig i hvert fald fortsat frit stillet i dette spørgsmål.

Selv om Socialdemokratiet i 1979 stillede med flere kendte ministre og folketingsmedlemmer på opstillingslisten lykkedes det ikke at sikre et større gennemslag blandt vælgerne. Det samlede mandattal blev i 1979 på 3. Folkebevægelsen mod EF fik valgt 4 mandater og SF 1. Kendte personer gør det ikke alene - socialdemokratiske vælgere har svært ved at følge logikken i at placere mandater i et parlament, som partiet dybest set er imod og ihvertfald ikke vil give nogen reel indflydelse.

6. Integrationsiveren stiger

Socialdemokratiet fastholdt sit syn på både samarbejdsform og samarbejdsområder i EF fra sit EF-program i 1973 og frem til 1986. Man gik ind for et funktionelt samarbejde mellem forholdsvis suveræne stater. Dette betød blandt andet at vetoretten ikke måtte antastes og at EF-parlamentet ikke skulle have mere kompetence. Samtidig forsøgte man uden held at sætte dagsordenen for de politiske temaer. Især ønsket om en fælles energipolitik, en koordineret indsats mod den stigende arbejdsløshed og en øget indsats over for miljøproblemerne.

I Danmark blev tiltroen til EF i denne periode ikke større - tværtimod. Samtidig strøg stadig kraftigere nyliberale vinde ind over Europa fra USA og England. Den socialdemokratiske mindretalsregering kunne ikke blive ved med at samle opbakning omkring den økonomiske politik og smed tøjlerne i 1982. I 1983 opgav Frankrig sin isolerede vækst- og beskæftigelsespolitik og rettede øjnene mod resten af Europa, men først og fremmest mod Tyskland.

De første tilløb til en forstærket integration af EF-landene og opgør med eurosklerosen kom med Genscher-Colomboplanen i 1981. EF skulle gives nyt liv. Man talte om en union, hvor man skulle bevæge sig fra vetoretten over mod flertalsprincippet. EF-parlamentet skulle gives mere indflydelse. Sikkerhedspolitikken skulle ligeledes inddrages i EF-samarbejdet.

I 1984 blev EFs beslutningssystem igen sat på dagsordenen med Doogereporteren. I denne rapport blev det bl.a. krævet, at der blev etableret et fuldt integreret indre marked i form af en økonomisk og monetær union. Det

sikkerhedspolitiske samarbejde skulle styrkes. Endvidere skulle vетоretten begrænses og parlament og kommission have mere indflydelse. Samme år blev den vesteuropæiske union (WEU) vakt til live og blev herefter et af stederne for sikkerhedspolitiske drøftelser i Vesteuropa.

Den borgerlige regering støttede forsigtigt den politiske udvikling i EF-sammenhæng. Man støttede Nationalbankens liberalisering af kapitalbevægelser - trods modstand fra Socialdemokratiet, VS og SF. Regeringen var ligeledes positiv over for en tilnærmelse til WEU.

Socialdemokratiet var på mange ledder og kanter i strid modvind, når det gjaldt den retning EF-samarbejdet tog. Prikken over i'et i denne sammenhæng blev Kommissionens Hvidbog i juni 1985, hvor det bl.a. anbefales at slippe kapitalkræfterne løs. Nu skulle der endelig skabes et indre marked med fri bevægelighed af personer, kapital, varer og tjenesteydelser.

På grundlag af Dooge-rapporten og Hvidbogen blev der herefter indkaldt til regeringskonference mhp. at ændre Romtraktaten. Dette skete trods protester fra Grækenland, England og Danmark. Regeringskonferencen startede i september og blev i store træk afsluttet i december 1985. Den danske regering fremlagde først på et sent tidspunkt i oktober 1985 en liste over danske forslag, der skulle medtages i forhandlingerne. De danske synspunkter fik derfor ikke den store gennemslagskraft.

7. EF-pakke - nej tak!

Der var flere ting i EF-pakken end etableringen af det indre marked. Nye beslutningsregler blev introduceret. Ministerrådet skulle i fremtiden kunne afgøre sager vedrørende det indre marked med kvalificeret flertal. EF-parlamentet ville på dette arbejdsfelt få tildelt en samarbejdsprocedure, som indebar, at en parlamentsforkastelse af et forslag udelukkende ville kunne komme igennem Ministerrådet ved enstemmighed.

Pakken indebar endvidere at Det Europæiske Råd ville blive formaliseret og at det udenrigspolitiske samarbejde (EPS) skulle knyttes til EF. Sidstnævnte

skulle fortsat være baseret på et mellemstatsligt samarbejde, hvorfor de to sidstnævnte områder ikke gav anledning til nogen indvendinger fra Socialdemokratiet.

Ved den første drøftelse af det foreløbige forhandlingsresultat i december 1985 viste der sig i folketinget at være et flertal, som var meget kritisk over for pakkens indhold. Folketinget bekræftede da også ved den lejlighed en tidligere dagsorden vedrørende Danmarks holdning til EF.

På Socialdemokratiets gruppemøde 14. januar blev partiets endelige holdning fastlagt. Efter skarpe indlæg fra bl.a. Ivar Nørgaard, Jens Risgaard Knudsen og Ritt Bjerregaard om tendenser i retning af en politisk union besluttede 54 ud af 57 medlemmer af gruppen at anbefale et nej til pakken. Partiets hovedbestyrelse anbefalede enstemmigt et nej til EF-pakken.

Det lykkedes dog ikke Socialdemokratiet at få tilslutning fra LO til valgsloganet "Nej til pakken - ja til EF". Dansk Metal var meget skeptisk over for partiets holdning, medens SID klart støttede et nej til Pakken. Det skal dog fremhæves, at der ved folkeafstemningen viste sig at være stor overensstemmelse i holdning mellem de socialdemokratiske medlemmer af Metal og partiets linie.

Regeringens reaktion på den socialdemokratiske folketingsgruppes nej-anbefaling kom få timer efter. Regeringen ønskede, at der blev afholdt en vejledende folkeafstemning om EF-Pakken. Man kunne nemlig allerede den 14. januar konstatere, at der i Folketinget ville være et flertal imod pakken. Venstrefløjen sagde kategorisk nej og de radikale var imod Pakken på grund af tilnærmelsen mellem EF og EPS. En uge senere viste der sig da også i Folketinget at være flertal imod Pakken, idet 75 medlemmer stemte for, medens 80 stemte imod.

Fronterne blev igen trukket skarpt op mellem ja- og nej-sigerne. VCQM-regeringen bagatelliserede spørgsmålene om suverænitetsafgivelse og gjorde afstemningen til et spørgsmål om Danmarks fortsatte deltagelse i EF-samarbejdet.

Socialdemokratiet pointerede, at et ja til Pakken ville medføre, at Danmarks politiske handlefrihed ville blive mindsket. Indførelse af samarbejdspro-

ceduren blev betragtet som en uacceptabel forøgelse af EF-parlamentets magt. Men især miljøgarantien stillede partiet et stort spørgsmålstegn ved. Når veto-retten på dette område blev opgivet og et flertalsprincip introduceret var garantien svær at få øje på. Derfor krævede Socialdemokratiet en garanti, der var på linie med og gerne stærkere end enstemmighedsprincippet. Ellers frygtede man at Kommissionen ville kunne afvise miljøkrav med henvisning til konkurrencereglerne i det indre marked.

Få dage før afstemningen udtalte Anker Jørgensen i et interview, at Socialdemokratiet vurderede, at Pakken kun havde et plus (EPS), men adskillige minusser - og de sidste var alvorlige. Pakken blev betragtet som en glidning mod en EF-union med større beføjelser. En union, som partiet hele tiden, klart og utvetydigt, havde taget afstand fra lige fra EF-afstemningen i 1972. Anker Jørgensens mest afgørende grund til at sige nej var, at det måske var sidste chance, danskerne overhovedet ville få for at stoppe integrations-toget, der vil køre Danmark bort fra Norden og ned til en form for europæisk samarbejde, som partiet ikke gik ind for.

Inden afstemningen den 27. februar meddelte Socialdemokratiet og Det radikale Venstre, at man ville respektere udfaldet af folkeafstemningen - uanset resultatet. Resultatet gik begge partier imod. 56% af de afgivne stemmer gik til ja, medens 44% stemte nej. Valgdeltagelsen faldt fra 90% i 1972 til 75% i 1986. Hvor kun 43% sagde ja til Pakken i Hovedstadsområdet sagde ikke mindre end 70% ja i Syd- og Vestjylland.

Socialdemokratiet forsøgte med sin holdning at bevare den nationale integritet og de eksisterende EU-institutioners kompetence, men tabte. De socialdemokratiske vælgere fulgte et godt stykke partiets holdning, idet ca. 70% af de deltagende socialdemokrater stemte nej, men nederlaget betød, at partiet måtte imødesee en fortsat tilværelse i opposition.

8. Murens fald, Socialdemokratiets kald?

Et vælgerflertal og en mindretals VCQM-regering trak Danmark en smule tættere på en europæisk union. Der var tydeligvis sket et holdningsskifte i befolkningen. Stadig færre ønskede mod slutningen af 80'erne Danmark udmeldt af EF og debatten kom i højere grad til at dreje sig om styreformen i EF. Skal der etableres en forbundsstat, som et mindretal gik ind for? Eller skulle grundideen ifølge et stort flertal i den danske befolkning fortsat bygge på et forpligtende samarbejde i form af et statsforbund?

Efter det smertelige valgnederlag tog Socialdemokratiet allerede på årsmødet i september 1986 fat på at fortolke befolkningens ja til EF-pakken. Partiets Europa-udvalg præsenterede her rapporten om Et Åbent Europa, som var en offensiv vision om et rødt Europa uden blokdannelser.

Det socialdemokratiske årsmøde afviste i en udtalelse dannelsen af en EF-union, opgivelse af vetoretten og forskydning af balancen mellem EF-institutionerne. Der blev lagt vægt på, at samarbejdet blev holdt åbent, så flere lande kunne optages i EF. Til gengæld var Socialdemokratiet indstillet på at udvikle en stærk økonomi i Vesteuropa med fuld beskæftigelse, miljøvenlig produktion, økonomisk demokrati, ligestilling, kortere daglig arbejdstid og stærkere satsning på kreativitet, kunst og kultur. På miljøområdet skulle der arbejdes for minimumsdirektiver på det højeste mulige niveau. Det europæiske valutasamarbejde (EMS'en) skulle udvides til at omfatte flere lande, men det skulle ikke udvikle sig til en europæisk valutaunion, som efter partiets mening ville kræve vidtgående samordning af de enkelte landes økonomiske politik.

På det sikkerhedspolitiske område blev Socialdemokratiets langsigtede mål formuleret som et ønske om at erstatte den gældende opdeling af Europa i to militærblokke med et nyt fælles sikkerhedssystem for landene i øst og vest, og med deltagelse af de neutrale lande i Europa, der ville være med.

Årsmødeudtalelsens omtale af lønmodtagerrettigheder vedrørte udelukkende medarbejderindflydelse i aktieselskaber. Frygten for social dumping førte dog senere til via pres fra fagbevægelsen, at Socialdemokratiet skærpede sin politik på dette område og anerkendte muligheden for at hævde og arbejde med både

miljø- og arbejdsmiljøpolitik på europæisk plan. Dette kom til at fremgå af valggrundlaget op til EF-parlamentsvalget i 1989. Her blev der på den anden side også sagt klart nej til unionen. Der blev sagt nej til overstatslig udvikling af EF herunder nej til at styrke EF-parlamentet og EF-kommissionen

Umiddelbart før EF-parlamentsvalget i 1989 fremlagde en Komité for studiet af en økonomisk og monetær union en rapport. Komitéen var sammensat af nationalbankchefer og såkaldt uafhængige økonomer. Rapporten beskrev en tre-faset model til den endelige dannelse af en økonomisk og monetær union (ØMU'en). Den socialdemokratiske reaktion i folketingsalen på dette udspil var, at unionen lagde alt for ensidigt vægt på en inflationsmålsætning. Der blev stillet modkrav om samme hensyn til beskæftigelse, miljø og ligelig fordeling. Folketingets flertal tilsluttede sig det socialdemokratiske ønske om, at deltagelse i første fase ikke automatisk skulle forpligte til deltagelse i ØMU'ens 2. og 3. fase med uigenkaldelig fastlåsning af valutakurserne.

Ikke kun unionstankerne på tegnebrædtet, men også det endelig sammenbrud af det socialistiske system i Østeuropa i efteråret 1989 satte en ny dagsorden for dansk EF-politik. Murens fald førte uvilkårligt tankerne hen på, at EF var det eneste stabile element, der var tilbage i Europa.

Socialdemokratiet var ikke interesseret i traktatsændringer, men måtte acceptere dansk deltagelse i en kommende regeringskonference, som skulle afholdes i 1990. Ordfører Ivar Nørgaard krævede i denne forbindelse også fastsættelse af minimumsstandarder for miljø- og arbejdsmiljøforhold. Samtidig fastholdt han et krav om Folketingets ret til at bestemme den danske finanslovs indhold.

I foråret 1990 kunne Europa opleve et fælles politisk initiativ fra Kohl og Mitterand, der med et kraftigt unionistisk indhold igen udfordrede Socialdemokratiets EF-politik. De to herrer ønskede både en økonomisk og monetær union og en fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik.

På socialdemokratisk foranledning blev der af denne grund taget initiativ til at udforme et dansk memorandum, som kunne danne udgangspunkt for et dansk forhandlingsudspil. På denne måde kunne regeringen være bedre forberedt på forhandlingerne, end man var før forhandlingerne i efteråret 1985.

Samtidig kunne Socialdemokratiet sikre sig maksimal indflydelse på indholdet.

Socialdemokratiet fik væsentlige synspunkter med i dette memorandum, men var samtidig med til at åbne for en af flankerne. Som modvægt til kapitalens indre marked måtte miljø- og arbejdsmiljøregler kunne vedtages med kvalificeret flertal. Der skulle ske en demokratisk styrkelse af EF - dog uden at ændre balancen mellem institutionerne. Det udenrigspolitiske samarbejde (EPS) skulle styrkes, men uden at ende med oprettelse af et fælles forsvar. Mere kritisk var det, at memorandumet til gengæld ikke tog forbehold over for en fælles mønt, men fremhævede, at ud over inflationsmålsætningen skulle fuld beskæftigelse og bæredygtig udvikling være forudsætninger for etablering af den monetære union.

Alle partier i Folketinget, bortset fra SF, tilsluttede sig det danske memorandum.

9. Socialdemokratiets ær(ger)lige ja til Maastricht-traktaten

Inden regeringskonferencen blev afsluttet i Maastricht i december 1991 havde Folketinget løbende drøftelser og vurderinger af forhandlingsforløbet. Undervejs fik Socialdemokratiet strammet indholdet i det danske forhandlingsmandat op sammenlignet med memorandumet. Især holdningen til en fælles valuta blev skærpet og der blev fra Socialdemokratisk side foreslået folkeafstemning herom inden Danmark kunne deltage i en fælles valuta.

Indholdet i Maastricht-traktaten er ofte blevet fremstillet som en model af et græsk tempel (Figur?). Overliggeren udtrykker unionsmålsætningen. Søjle ét er den gamle Romtraktat og udviklingen af ØMUen - altsammen overstatsligt beslutningsområde, hvor Kommissionen har initiativret. Søjle to omhandler udenrigs- og sikkerhedspolitik og søjle tre omhandler retligt samarbejde. Samarbejdet i de to sidstnævnte søjler lever op til danske ønsker om et mellemstatsligt samarbejde. Underliggeren er en klausul om at visse spørgsmål tages op i 1996.

Den Europæiske Union

Traktatens indledende bestemmelser, herunder Unionens målsætninger Det Europæiske Råds rolle, den fælles institutionelle ramme

Det Europæiske Fællesskab

SOJLE 1

Fælleskabsretligt samarbejde.

Vedtagelse af EF-lovgivning, der gælder for borgerne, f.eks. forordninger.

Kommissionen stiller forslag, Rådet og Parlamentet beslutter, Domstolen dømmer.

Den Fælles Udenrigs- og Sikkerhedspolitik

SOJLE 2

Mellemstatsligt samarbejde.

Vedtagelse af EU-beslutninger der gælder for medlemslandene, f.eks. fælles aktioner.

Kommissionen og landene stiller forslag, Rådet beslutter, Domstolen dømmer ikke.

Samarbejde om Retlige og Indre Anliggender

SOJLE 3

Mellemstatsligt samarbejde.

Vedtagelse af EU-beslutninger der gælder for medlemslandene, f.eks. fælles aktioner og konventioner.

Kommissionen og landene stiller forslag, Rådet beslutter, Domstolen dømmer ikke.

Traktatens afsluttende bestemmelser, herunder ikrafttræden
Optagelse af nye medlemmer, regeringskonference 1996

LO og Dansk Metal anbefalede sine medlemmer at stemme ja ved den danske folkeafstemning, den 2. juni 1992. På et socialdemokratisk amts- og kredsformandsmøde den 26. april blev der vedtaget en udtalelse i hvilken det hed, at Socialdemokratiets ja skulle være et ærligt ja! Et ændringsforslag, som talte om et betinget ja, vandt ikke nogen særlig genklang. Debatlysten var iøvrigt ganske beskeden - måske på grund af det netop overståede formandsvalg i partiet 15 dage før. Udtalelsen fremhævede de forbedrede muligheder for at beskytte miljøet og styrke lønmodtagernes rettigheder, men nævnte ikke forsvarssamarbejdet eller ØMU'en med et ord.

I Folketinget var Socialdemokratiet blandt de 130, som stemte for traktaten i maj måned. 25 folketingsmedlemmer stemte imod. Hermed var man klar til folkeafstemningen, som Socialdemokratiet havde ønsket placeret før partiets kongres i september måned.

Socialdemokratiet fik ved folkeafstemningen et nej til sit ærlige ja med 51% imod og 49% ja. Valgdeltagelsen var 82%. Modstanden var i lighed med tidligere fortsat stor i hovedstadsområdet, men der var et markant fald i tilslutningen i Nord- og Vestjylland sammenlignet med tidligere afstemninger.

Forsøgene på fortolkning af nej'et var mange. Forskellige målinger viste dog at to ud af tre socialdemokratiske vælgere havde sagt nej til traktaten. Undersøgelser viste også, at det var "under-Danmarks" nej til "over-Danmark". Med andre ord frygtede mange for den danske velfærdsstats fremtid. Mange havde også stemt under iagttagelse af deres holdning til EF's videre udvikling. Tendensen der her slog igennem var, at der fortsat var tilslutning til et økonomisk præget samarbejde, men at stadig flere politiske elementer i samarbejdet havde fremelsket en omfattende skepsis og udmøntet sig i frygt for yderligere dansk suverænitetssafgivelse.

På Socialdemokratiets kongres i september blev der fremlagt et forslag til udtalelse, som var den første sammenhængende politiske fortolkning af nej'et. I udtalelsen blev det krævet, at danske interesser kunne sikres gennem en særordning. Dette betød, at Danmark ikke kunne være omfattet af unionsmålsætningen på følgende punkter:

- Danmark siger nej til at blive medlem af Vestunionen. Danmark skal holde sig uden for et eventuelt fælles forsvar i EF-regi,
- Danmark holder sig uden for den fælles mønt og de krav til den økonomiske politik, der er knyttet hertil,
- Danmark skal ikke være forpligtet i forhold til unionsborgerskabet, og
- det må fastslås, at Danmark ikke vil overføre asyl- og politisamarbejde m.v. til EF-institutionerne

Herudover blev det udtrykkeligt slået fast, at Danmark selv skal bestemme sin sociale standard. Endvidere blev der udtrykt ønske om nedsættelse af et EF-råd som kunne være forum for debat og rådgivning vedrørende EF-politikken. Endelig ønskede kongressen, at der skulle gennemføres en bred medlemsdebat inden de afgørende EF-forhandlinger.

Intentionerne med EF-rådets nedsættelse var at holde gang i en løbende dansk EF-debat og undgå korte hektiske og meget ophedede debatter. Desværre er det ikke lykkedes for Rådet at gøre sig gældende endnu.

Forretningsudvalget i Socialdemokratiet nedsatte efter kongressen et såkaldt EF-græsrodsudvalg, som nøje skulle følge debatten i partiet omkring EF-spørgsmål. Græsrodsudvalget er en selvvalgt titel og er opstået fordi udvalget bl.a. er sammensat af repræsentanter fra alle amter. Udvalget blev i første omgang brugt som sparringspartner op til folkeafstemningen i 1993. Senere har udvalget udsendt et debatoplæg om Socialdemokratiet og den Europæiske udfordring. Dette oplæg har blandt flere bidraget til partiets afklaring af ønskerne til regeringsforhandlingerne i 1996.

10. Fra Aalborg til Edinburgh

Allerede i maj måned 1992 havde SF formuleret et oplæg til genforhandling, hvis det blev et nej ved afstemningen den 2. juni. Socialdemokratiet tog derfor kontakt med SF og de radikale med henblik på at undersøge, om man kunne samles om indholdet i udtalelsen fra partiets årsmøde i Aalborg. Den 22.

oktober 1992 kunne de tre partier præsentere et oplæg til Nationalt Kompromis vedrørende dansk deltagelse i det fortsatte EF-samarbejde.

Socialdemokratiet havde generobret initiativet i dansk europa-politik. Det nationale kompromis kom til at ligge meget tæt på socialdemokratiets holdning. Herefter kunne VK-regeringen og de små borgerlige partier tage indholdet til efterretning.

Inden regeringstopmødet i Edinburgh blev der sat et veritabelt pendul-diplomati i gang, hvor henholdsvis udenrigsminister Uffe Ellemann Jensen og partiformand Poul Nyrup Rasmussen tog rundt til de europæiske hovedsteder for at skabe forståelse for en dansk særordning.

Særaftalen kom åbenbart smertefrit igennem på mødet i Edinburgh i december. Ud over diplomatisk snilde skyldtes det sikkert også en god opbakning fra det engelske formandskab. I EF-sammenhæng var der også andre store problemer, der påkaldte sig opmærksomhed. EMS'en var kommet i krise med problemer for Liren, Pundet, Pesetas og Escudos. Samtidig var der ved at udvikle sig en blodig konflikt i Jugoslavien.

I erklæringerne fra Rådets møde blev der i afsnittet om social- og arbejdsmarkedspolitik indføjet en bestemmelse, som giver de enkelte medlemsstater mulighed for at føre sin egen fordelingspolitik og for at opretholde eller forbedre sin sociale standard. Topmødet markerede også et vendepunkt med præciseringer af nærhedsprincippet og ønsket om åbenhed. Endvidere opfordres landene til at bruge deres råderum til at fremme beskæftigelsen. Endvidere skulle landene indbetale midler til en fond, der skulle være långiver ved skabelse af en bedre infrastruktur i Europa.

Efter Edinburgh-afgørelsen forpligtede syv partier i Folketinget sig til, at de danske undtagelser kun ville blive ophævet ved en ny folkeafstemning. Det Nationale Kompromis blev ovenikøbet optaget i tiltrædelsesloven. Herefter kunne Edinburgh-afgørelsen sendes til folkeafstemning den 18. maj 1993.

Valgdeltagelsen ved folkeafstemningen i 1993 blev 4% højere end i 1992. Et flertal af befolkningen sagde ja til Edinburgh-afgørelsen og dermed en ratifika-

tion af Maastricht-traktaten. 57% stemte for og 43 % stemte imod forhandlingsresultatet fra Edinburgh. De socialdemokratiske vælgere var lige delt mellem ja- og nej-sigere. Der var altså flere socialdemokratiske ja-sigere ved denne afstemning, men kloge folk har udlagt det som et ønske hos nogle vælgere om ikke at give den nydannede socialdemokratisk ledede regering et nederlag.

11. Partiet forbereder regeringskonferencen i 1996

Måske havde man forestillet sig at Socialdemokratiets initiativ til et Nationalt Kompromis ville give pote ved Europa-parlamentsvalget i 1994. Det var ikke tilfældet, snarere tvært imod. Her opnåede partiet den procentuelt laveste tilslutning nogensinde, nemlig 15,8% mod 23,4% i 1989. Til gengæld gik de EU-kritiske lister frem fra 18,9% i 1989 til 25,5% i 1994.

Mere end halvdelen af Socialdemokratiets vælgere blev hjemme og kun godt halvdelen af de fremmødte stemte på partiet eller dets kandidater. Resten blev delt mellem andre partier (især SF og de radikale) og de EU-kritiske lister. Partiet tiltrak heller ingen sofavælgere og kun ganske få stemmer fra andre partiers vælgere.

På sin vis var man tilbage i samme situation, som ved det første direkte valg i 1979.

Valgresultatet var ikke det bedste udgangspunkt for partiets græsrodsudvalg, som på samme tidspunkt havde givet sig i kast med at formulere et debatoplæg vedrørende den europæiske udfordring.

Udvalget stillede sig det grundlæggende spørgsmål: Hvilket Europa ønsker vi i de kommende år? Det højest prioriterede emne blev et, der ikke nåede at få betydning i Maastricht-forhandlingerne: Overvindelse af jerntæppet mellem Øst- og Vesteuropa blev karakteriseret som Europas vigtigste udfordring og dermed også den vigtigste udfordring for Socialdemokratiets europapolitik.

Med Sveriges og Finlands indtræden i Fællesskabet i 1995 syntes nogle af de tidligere bekvæmligheder fra Danmarks indtræden i EF i 1972 at være blevet vendt til en fordel. Græsrodsudvalget så i hvertfald en række fordele i et samarbejde mellem de nordiske lande om centrale socialdemokratiske mærkesager så som beskæftigelse, miljø, arbejdsmarkedspolitik, forbrugerpolitik samt åbenhed og gennemskuelighed i beslutningsprocesserne.

Debatoplægget gav i foråret 1995 anledning til noget debat i partiets vælgerforeninger. Nogle steder resulterede debatterne i, at der blev formuleret forslag til et dansk memorandum for regeringskonferencen i 1996. Disse forslag blev sammenfattet af partiets europapolitiske ordfører Ove Fich i et udkast til udtalelse fra partiets årsmøde i september 1995.

Årsmødeudtalelsen var imødeset med en vis spænding fordi den selvfølgelig ville blive et centralt dokument i efterårets forhandlinger om et nyt dansk nationalt kompromis. I udtalelsen hedder det, at de fire danske forbehold ikke kommer til forhandling på regeringskonferencen. De vigtigste dagsordenspunkter for 96-forhandlingen tager udgangspunkt i Socialdemokratiets vision for Europa: Der skal være fred i vores verdensdel, vi skal have mere og bedre arbejde og vi vil have et ordentligt miljø!

Fredens projekt er udvidelsen af samarbejdet imellem Øst- og Vesteuropa. Arbejdets projekt består i at etablere en forpligtende handlingsplan for beskæftigelse i Europa. Miljøprojektet går ud på at indarbejde miljøkrav i alle politikområder samt at forbedre miljøgarantien.

Især på to områder vakte forslaget til udtalelse debat på årsmødet. Medlemmer af partiets græsrodsudvalg ønskede udtalelsen skærpet på miljøområdet og ønskede ikke Vestunionen omtalt som en mulig humanitær og fredsbevarende institution.

Hvad der er overordentlig interessant i denne sammenhæng er, at udtalelsen på mange punkter stemmer godt overens med refleksionsgruppens tanker. Refleksionsgruppen blev nedsat på et regeringsledermøde i 1994 og består af en regeringsudpeget repræsentant fra hvert medlemsland og gruppens formål er at forberede regeringskonferencen i 1996. Gruppen er meget optaget af at

den kommende reform skal styrke Unionens legitimitet i offentlighedens øjne. En af de konklusioner gruppen er nået til er at regeringskonferencen må sætte de "egentlige" problemer i højsædet, eftersom det er dem, der optager den europæiske befolkning mest. Et flertal af gruppens medlemmer går ind for, at arbejdsløsheden, den indre usikkerhed (organiseret kriminalitet) og nedbrydningen af miljøet er blandt de problemer, der først må tages stilling til. Endvidere ønskes der mere demokrati i Unionens institutioner.

Den ydre sikkerhed ønskes fremmet ved at styrke den fælles udenrigspolitik og anlæggelse af en egentlig fælles forsvarspolitik. Endelig betragtes en kommende udvidelse som en etisk bydende nødvendighed.

12. Sammenfatning

Socialdemokratiet har ikke fået løst alle de medfølgende problemer, der opstod med den danske indmeldelse i EF i 1972.

Inden for partiets egne rækker er der fortsat dyb uenighed om deltagelsen i EF-samarbejdet. Der er fortsat tale om udpræget handlingslammelse. Ofte er det umuligt overhovedet at gennemføre en EF-debat. Valgkampene til Europaparlamentet er glimrende eksempler på, hvor begrænset lysten og ressourcerne er til at bakke denne del af EF-debatten op. Også i arbejdet med udvikling af partiets EF-politik er mobiliseringen begrænset. På trods af det nedsatte græsrodsudvalg og det udsendte debatoplæg var det i foråret 1995 begrænset hvor mange tilbagemeldinger, der blev givet på, hvorledes et nyt dansk memorandum kunne se ud.

Holdningen til EF hos de nærmeste venner i bevægelsen har ændret sig de sidste 25 år. DsU eller i hvert fald DsUs ledelse har skiftet synspunkt fra at have været modstandere i 1972 til at udtrykke en supereuropæisk tankegang. Noget tilsvarende er sket i Metal. LO har ligeledes indtaget en langt mere EF-venlig holdning, medens SiD har fastholdt en langt mere skeptisk holdning. Samlet set er bevægelsen i disse organisationer gået i en langt mere EF-venlig retning.

Forholdet mellem Socialdemokratiet og dets vælgere er til gengæld det sværest håndterlige problem. Der er grænser for hvor langt partiets vælgere vil gå i integrationen i EF. De Socialdemokratiske nej-procenter i 1986, 1992 og 1993 vidner om dette. Jo mere integrationistisk partiet ønsker at optræde, jo flere af sine egne vælgere vil partiet få imod sig. Derfor er det også i Socialdemokratiet, der er et særligt ansvar for at finde ud af hvor langt Danmark skal gå med i den Europæiske integration. Men det kan kun ske i en dialog mellem partiet og dets vælgere.

De socialdemokratiske vælgere, måske især de ældre årgange, har ikke glemt de reservationer, som Socialdemokrater mod EEC gjorde gældende i 1972. Man frygtede, at EF kunne udvikle sig til at blive en trussel mod den danske velfærdsmodel, at fagbevægelsen ville miste indflydelse, at dansk indflydelse og demokrati ville blive begrænset og at EF ville udvikle sig til en politisk union. På mange måder har disse påstande været rigtige.

En kombination af uheldige omstændigheder fik partiet til at flytte nogle hegnsplæle i EF-politikken omkring 1989-90. Afstemningen i 1986 var tabt, vælgerne var tilsyneladende mere europæisk stemte, de borgerligt liberale ideer havde fat både i Europa og i Danmark. Skulle Socialdemokratiet genvinde en plads som dagsordenssættende i Europapolitikken, skulle der dæmres op for nogle af de mest uheldige virkninger af det indre marked og skulle murens fald håndteres måtte der spilles offensivt ud. Derfor gik partiet aktivt ind i formuleringen af det danske memorandum.

Socialdemokratiet var efterhånden overbevist om, at det var på tide at forlade det defensive enstemmighedsprincip og indføre kvalificeret flertal i Ministerrådets beslutning om bindende mindstenormer på miljøområdet og i arbejdsmarkedspolitikken. Dermed forlod man på disse områder det højt besungne princip om vetoret. Og samtidig mindskede man Folketingets indflydelse på lovgivningen. Men denne integrationsvenlige pris var partiet klar til at betale for at få mere gang i de to politikområder på EF-plan og selvfølgelig også ud fra en forventning om, at få de mest fodslæbende lande inden for disse områder sat på plads.

I udenrigs- og sikkerhedspolitikken har man accepteret, at EPS kom med i Pakken i 1986, idet samarbejdet stadig var mellemstatsligt, men allerede i 1992 indførtes flertalsafgørelser i udenrigspolitikken. På det forsvarspolitiske område siger partiet nej til et fælles forsvar og WEU. Beslutningen udskydes, men man accepterer muligheden.

Et af de områder, hvor Socialdemokratiet har lagt meget energi i at forsvare bastionerne fra 1972 er omkring EFs institutioner. Man har forsvaret Luxembourg-forligets krav om veto-ret og man har med nej'et til EF-pakken i 1986 modsat sig, at give Parlamentet mere indflydelse. I 1992 gav partiet til gengæld håndslag på, at Parlamentets samarbejdsprocedure kunne udvides til miljøpolitikken og arbejdsmarkedspolitikken. Man opererer også med, at parlamentet bør gives initiativret over for Kommissionen. Og selv om man fastholder Ministerrådet som definitivt beslutningscenter betragtes Parlamentet som en positiv medspiller og allieret på visse politikområder.

Når det drejer sig om den økonomiske og monetære union er der et centralt spørgsmål, som partiet altid har kæmpet for i EF-regi, nemlig ønsket om at landene koordinerede den økonomiske politik med henblik på at skabe øget beskæftigelse. Partiet har fastholdt dette synspunkt under forhandlingerne om Maastricht-traktaten og som begrundelse for at tage forbehold over for den fælles mønt. Kravene om fælles initiativer over for arbejdsløsheden er blevet bragt frem med en vis vægt, da Danmark havde formandskabet i foråret 1993.

Måske kan dette politiske krav om fuld beskæftigelse i Europa være den løftestang, der kan være med til skabe tillid til, at et tættere europæisk samarbejde har mening. Dette er ikke kun en dansk socialdemokratisk erkendelse - synspunktet har også vundet frem i den såkaldte refleksionsgruppe. Lad os håbe at regeringskonferencen i 1996 vil sætte handling bag ved dette krav.

LITTERATURLISTE

- Auken, Svend (1988): Vilje til forandring. Fredriksberg
- Berentzen, Anette (1991): Socialdemokratiets EF-debat 1971-72. Odense. ABA
- Bohn, Oluf, red. (1972): 8 samtaler om EF. Schultz, København
- Bramsen, Christopher Bo (1987): EF-pakken og det udenrigspolitiske samarbejde (EPS). DUS, København
- Committee for the study of Economic and Monetary Union (1989): Report on economic and monetary union in the European Community. Luxembourg.
- Dansk Metalarbejderforbund (1994): Danske udviklingsmuligheder i internationalt perspektiv - myter, realiteter og politik. AE.
- DsU/Socialdemokratiet (1972): EF-dialog
- EEC-gruppen (1972): Nej til EF! SOC, København
- Fich, Ove (1994): EU - 1996. Notat
- (1994): EU set fra gulvet. I bogen: Europas fremtid. Ved dæmonernes port, Hovedland
- Haahr, Jens Henrik (1991): Socialdemokratiets nye EF-politik i integrations-teoretisk belysning, Dansk Udenrigspolitisk Institut, København
- (1993): Looking to Europe, Aarhus University Press
- Håvorsen, Pål (1991): Socialdemokratiet mellem den røde ghetto og Bryssel. ABA.
- Jensen, Lars Rønn (1982): Socialdemokratiets markedspolitik 1970-1972 med særligt henblik på de indre brydninger i partiet. Århus. ABA
- Krag, J.O. & K.B. Andersen (1971): Kamp og fornyelse, Fremad, København
- Krag, J.O. (1957): Økonomi og beskæftigelse. Socialdemokratisk Forbund, København.
- Madsen, Mogens Ove (1984): Folketingets økonomisk politiske beslutninger 1958-1983, Roskilde Universitets Forlag
- Maigaard, Jens (1972): Træk af den danske debat om Fællesmarkedet. Munksgaards Acta-serie. København
- Mandag Morgen (1993): Danmarks europæiske virkelighed
- Martens, Hans (1979): Danmarks ja, Norges nej, EF-folkeafstemningerne i 1972, Munksgaard, København

- Petersen, Gert (1992): Europas skæbne. Kronik, Information, 21/12
- Pittelkow, R. & Birte Weiss, red. (1986): Et åbent Europa, AOF
- Roulund, Peter (1992): Socialdemokratiet og Europæisk integration 1970-1992. Århus. ABA
- SNU (1993): Danmark efter den kolde krig. København.
- Socialdemokratiet (1972): Fællesmarkeds-spørgsmål.
- Socialdemokratiet (1972): Socialdemokratiet og EF
- Socialdemokratiet (1978): Socialdemokratiet og EF.
- Socialdemokratiet (1989): Et åbent Europa - valgprogram
- Socialdemokratiet (1990): EF-memorandum
- Socialdemokratiet (1992): Udtalelse fra Socialdemokratiets udvidede amts- og kredsformandsmøde i Odense den 26. april 1992
- Socialdemokratiet (1992): Nationalt kompromis, baggrundspapir m.v.
- Socialdemokratiet (1992): "Danmark og EF" - Et nyt grundlag for dansk Europa-politik
- Socialdemokratiet (1995): Socialdemokratiets vision for Europa, Årsmødeudtalelse
- Socialdemokratiske Noter (1961): Fællesmarkedet og Europa
- Swienty, Tom, red. (1994): Danmark i Europa 1945-93, Munksgaards, København
- Thomas, Alastair H. (1975): Danish social democracy and the European Community. *Journal of Common Market Studies*.
- Udenrigsministeriet (1995): Dagsorden for Europa. Regeringskonference 1996
- Wendt, Frantz: Danmark, Norden og EF

